

КНР наполягло на потребі вдатися до звичайних для складних випадків жеребкувальних процедур, за допомогою «золотої урни», і, зрештою, оголосити «свого» кандидата, нехтуючи традиційними обрядами підтвердження повноважень Далай-ламою. Це викликало масові протести, внаслідок чого була проведена «кампанія щодо виховання тих, хто вагається і мають нестійкі погляди». Щодо долі нововизнаного Далай-ламою хлопчика є розбіжності: за версією КНР, для його безпеки та приватності уряд забезпечив його новими документами і переселив на нове місце проживання, а за версією прихильників незалежності Тибету, він став наймолодшим політв'язнем планети [6, 184]. Неодноразово порушувалося й питання про переговори щодо статусу Тибету між Далай-ламою та керівниками КНР. На жаль, далі закликів і безрезультатних переговорів справа не пішла [5, 143–149].

У 2008 р. відбулося нове загострення стосунків – найбільше з 1989 р. У річницю тибетської незалежності, з нагоди протесту проти затримання попередньої весни, ченців, які святкували вручення Далай-ламою медалі конгресу США, відбулася конфронтація між ченцями монастиря Сера і силовиками, які заблокували три найбільших монастирі Лхаси завчасно. Демонстрація, що складалася до того моменту майже з одних ченців, була зупинена поліцією, але коли до справи долучилися місцеві жителі в масовому порядку, це все призвело до великих заворушень. Основним епіцентром подій став район навколо храму Йокханг, монастиря Рамогія та ринку Чомсіганг. Агентство «Сінхуа» рапортувало, що у демонстрантів були припасені з собою рюкзаки каміння, залізні палиці та пляшки з горючими сумішами. У Лхасі розбивали ліхтарі, банкомати, вітрини, тобто, трощили все, що свідчило про китайську присутність. Кілька десятків поліцейських машин були спалені, а протестувальники закидали камінням місцевих ханців та будівлі міських органів. Спостерігалися також безлади за участю ченців та етнічних тибетців в інших регіонах КНР. Голова ради автономії заявив, що зброя при розгоні демонстрантів застосовувалася виключно у захисних цілях. За версією «Сінхуа» та прокурора КНР, при розгоні загинули 10 осіб. В ізраїльському онлайн-виданні цитовано повідомлення «тибетського уряду у вигнанні» щодо 100 загиблих, із застереженням, що дані не перевірені. Відповідальність за заворушення в офіційній пресі КНР покладають на Далай-ламу [7].

Ці події зумовили дискусії в різних частинах світу. В Індії поліція провела превентивні арешти членів діаспори, щоб запобігти можливим мітингам та акціям, хоча 50 тибетців все-таки дісталися до посольства КНР і намагалися його штурмувати. В Австралії перед китайським консульством в Сідней відбулася сутичка тибетців з поліцією. В Пекіні майже 100 студентів тибетського походження влаштували мовчазну демонстрацію в Кампусі [8]. Однак ситуація в Тибеті дотепер залишається не зовсім зрозумілою, але КНР навряд піде на поступки, навіть під пресингом міжнародної спільноти.

Отже, аналіз етнополітичного конфлікту між КНР і Тибетом дозволяє зробити припущення, що серед причин, які породжують сепаратизм у цьому регіоні, найпомітнішими є, передусім, історичні, політичні та зовнішні чинники, і саме вони, хоч і в різній мірі, впливають на процес самовизначення тибетської етнічної спільноти.

1. Кычанов Е., Мельниченко Б. *История Тибета с древнейших времен до наших дней.* – М., 2005.
2. Кузьмин С.Л. *Скрытый Тибет. История независимости и оккупации.* – СПб., 2010.

3. Dinesh L. *Indo-Tibet-China Conflict.* – Gyan Publishing House, 2008.
4. Ardley J. *Articles on Tibetan Independence Movement.* – Nephaestus Books, 2011.
5. Ardley J. *Tibetan Independence Movement: Political, Religious and Gandhian Perspectives.* – Taylor & Francis, 2002.
6. Гарри И. *Буддизм и политика в тибетском районе КНР.* – Улан-Удэ, 2009.
7. Мирзаян Г. *Весенняя война в Тибете [Электронный ресурс]* – Режим доступа: <http://expert.ru>.
8. *Students For A Free Tibet: Portal [Электронный ресурс]* – Режим доступа: <https://www.studentsforafreetibet.org>.

Ovcharenko A.O., Chupilka I.M. *Ethnopolitical conflict between China and Tibet (the 1980-s – the beginig of the XXI c).* In the article are examined the political relations between China and Tibet since the late 1980-s to the present. Are described the main causes of origin the Tibet's independence problem.

Key words: Tibet, China, ethnopolitical conflict, Dalai Lama, Tibetans.

I. M. Сергійчук

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОГО В'ЄТНАМУ (1986–2014 рр.)

У статті розглядаються нові явища суспільно-політичної системи сучасного В'єтнаму, такі як модернізація законодавства, розширення самоуправління, оновлення партійно-державних кадрів на всіх рівнях, визнання права громадян на еміграцію та ін. Йде підготовка до прийняття нової конституції В'єтнаму, з урахуванням економічних і політичних змін в результаті політики реформ.

Ключові слова: В'єтнам, реформи, оновлення, демократія, самоуправління.

Одним із напрямів реформування комуністичного В'єтнаму є модернізація його суспільно-політичної системи, у зв'язку з новою обстановкою, що склалася після краху біполярності світу й СРСР. В'єтнамське оновлення в політичній сфері знаходиться в центрі уваги російських істориків. Найбільш ґрунтовними є праці Л. Аносової, Г. Яскіної [1], Д. Деопіка [2], К. Кобелева [3], В. Мазиріна [4], І. Мохової [5], О. Новакової, П. Цветова [6]. Політичні аспекти реформ аналізуються у статтях Д. Дубровіна [7], В. Мазиріна [8], А. Потапова [9]. Хоч роботи в'єтнамських дослідників російською мовою присвячені, в основному, економічним здобуткам і ринковим перетворенням, деяка їх частина висвітлює зміни комплексно і торкається їх суспільно-політичної складової. Такі праці опублікували Дао Зун Тунг [10], Нгуен Ван Тхань [11], Нгуен Тхе Нган [12], Хо Лионг В'єт [13; 14] Фам Суан Шон [15] та ін.

Певний внесок у розробку теми внесла й авторка цієї статті [16]. Значна кількість фактів з досліджуваної проблематики міститься в засобах масової інформації й мережі Інтернет. Варто відмітити російськомовний сайт «Новости Вьетнама» [17]. У межах цієї розвідки ми ставимо завдання узагальнити нагромаджений фактичний матеріал, прослідкувати вияви політичного оновлення В'єтнаму та їх значення для розбудови сучасної розвинутої держави, в якій дотримуються прав громадян, закріплених у конституції, переходять до демократичного вирішення проблем суспільства.

У 1986 р. під впливом радянської перебудови Соціалістична Республіка В'єтнам теж розпочала реформи. В пошуках нових підходів, які б враховували конкретні умови країни, її специфіку, в'єтнамське керівництво розробило власну концепцію розвитку Дой мой (оновлення). Головна увага приділялась економічним перетворенням, при збереженні в цілому старого політичного механізму й монополії комуністів на владу. В сучасному В'єтнамі поєдналась ринкова концепція розвитку із комуністичною ідеологією в національній інтерпретації.

На початку реформ формуванню демократичних основ суспільства заважали самоізоляція країни, теорія та практика в'єтнамського соціалізму, традиційна конфуціанська етика. Вважалося, що елементи західної демократії, такі як багатопартійність, політичний плюралізм, свобода критики, альтернативність на виборах, суперечать в'єтнамській системі влади, підривають національну культуру й самобутність. Після скинення сайгонського режиму, були заборонені політичні партії й організації Півдня В'єтнаму. В 1988 р. були розпущені Соціалістична й Демократична партії, які існували в ДРВ з часів серпневої революції 1945 р. Усувалися останні легально існуючі можливості опозиції КПВ. Для збереження монополії комуністів на владу здійснювалися попереджувальні заходи, з урахуванням наслідків «оксамитових» і «кольорових» революцій на території Східної Європи й СРСР. КПВ продовжила курс на розвиток «соціалістичної демократії» й виступила проти «вседозволеності пропаганди антисоціалістичних ідей». Керівництво Компартії В'єтнаму виступало за обережний підхід до політичних нововведень. У верхах існувало переконання, що спочатку слід завершити економічні перетворення, підвищити життєвий рівень народу і тільки на цій основі проводити політичні зміни. VII з'їзд КПВ (1991 р.) прийняв Політичну програму національного будівництва в період переходу до соціалізму. В ній сказано, що соціалізм, «незалежно від звивистого шляху вперед», є правильним курсом.

Політична система Соціалістичної Республіки В'єтнам визначалась конституцією 1992 р. Декларувався розвиток В'єтнаму соціалістичним шляхом, на основі «марксизму-ленінізму і думок Хо Ші Міна». Вищим законодавчим органом були однопалатні Законодавчі збори, що обиралися всенародним голосуванням терміном на 5 років. Вони розробляли і приймали закони, обирали президента з-поміж депутатів, затверджували прем'єр-міністра й уряд у складі 21 міністра, генерального прокурора, голову Верховного суду. КПВ висувала кандидатури вищих керівників держави й представляла їх на затвердження депутатам Національних зборів. Основою економіки визнавалися ринкові принципи, при збереженні орієнтації на соціалізм. Приватна власність названа «законною індивідуальною власністю» [18]. На місцях населення обирало на 4 роки Народні ради. В'єтнам поділяється на 61 провінцію, 1 особливий округ, 5 міст центрального підпорядкування (Ханой, Хайфон, Дананг, Хошимін, Кантхо).

З часом, у результаті переходу В'єтнаму до ринкової економіки й відкритості зовнішньому світові, політична система теж почала трансформуватися. Новими явищами стали модернізація законодавства, вдосконалення виборчої системи, кадрове оновлення, розширення прав громадян, гласність, спрощення порядку в'їзду й виїзду з країни. 1998 р. прийнято положення про «демократію на місцях». В його рамках здійснюється вирішення місцевих проблем, під девізом: «Народ знає, обговорює, контролює» [8, 23]. В місцевих органах влади і в армії діють 10 тис. спеціальних народних інспекцій, які контролюють виконання законів у державних установах, приватних структурах, цивільними особами й військовослужбовцями [17].

IX з'їзд КПВ (2000 р.) доповнив попередню програму документом Стратегія соціально-економічного розвитку на 2001–2010 рр. У 2001 р. до конституції В'єтнаму внесені поправки, зумовлені економічними й суспільно-політичними змінами в ході реформ. Повному визначались механізми управління державою. Знято визначення державного ладу як диктатури про-

летаріату. Натомість його основою проголошене народодовладдя, пов'язане з розвитком парламентської демократії. КПВ залишається керівною й спрямовуючою силою в'єтнамського суспільства, вона є головним «хранителем моральних і культурних цінностей та високих ідеалів», що є в'єтнамською альтернативою ліберальній демократії. Держава, керована КПВ, здійснює вищі функції управління, нагляду, виховання й покарання. Конституція закріпила за громадськими організаціями право брати участь у вирішенні політичних, економічних, соціальних і культурних завдань як у масштабах всієї країни, так і в рамках територіальної одиниці, підприємства, установи. КПВ висунула гасло: «Партія керує, народ визначає, держава управляє» [17].

Справою надзвичайної ваги визнано оновлення кадрів партійно-державного апарату, введено норми їх ротації. Склад ЦК КПВ на кожних виборах має оновлюватися на третину. Віковий ценз для нових членів ЦК КПВ встановлено в 55 років, термін перебування на посаді – 5 років. Всі вищі чиновники зобов'язані піти у відставку в 60 років. На посади міністрів і керівників провінційних адміністрацій мають призначатися кваліфіковані спеціалісти віком 40–50 років. Знято принцип «лояльність вища за компетентність» [8, 24]. X з'їзд КПВ (2006 р.) увів процедуру виборів своїх керівних органів на альтернативній основі. На 160 місць членів ЦК претендувало 207 осіб, включаючи двох, що висунули себе самі, а на 25 місць кандидатів у члени ЦК – 56. Вперше претенденти боролися між собою й проходили у вищі партійні органи відповідно до набраних голосів, що не сподобалося ветеранам. З 2010 р. запроваджена система прямих виборів перших секретарів провінційних комітетів КПВ. Уперше такі вибори проведені у вересні 2010 р. в провінції Хатінь. До цього секретарі обиралися комітетами КПВ, склад яких формувался на конференціях [17].

12–19 січня 2011 р. працював XI з'їзд КПВ, в роботі якого взяли участь 1370 делегатів, що представляли 3,7 млн. членів партії. Звітна доповідь Генерального секретаря КПВ Нонг Дик Маня була діловою й тривала трохи більше години. Він коротко відмітив основні досягнення й зосередився на невирішених проблемах і планах. У 2001–2010 рр. ВВП зріс у 3,2 рази і склав на душу населення 1200 дол. В'єтнам вийшов із числа слаборозвинених країн (за методикою ООН, ВВП має бути не нижче 1000 дол. на душу населення). В доповіді містився спеціальний розділ «Недоліки й слабкості». До числа головних проблем, які необхідно розв'язувати негайно й ефективно, віднесені бюрократизація партії й держави, корупція, які названі «мирним самопереродженням» в антинародному напрямі. Відмічалось, що КПВ не приховує помилок, але й не виносить їх на загальнонародне обговорення, вважаючи внутрішньою справою. Повинні перебувати під контролем засоби масової інформації й служити творенню, а не руйнуванню основ суспільства [15].

XI з'їзд КПВ виробив стратегію соціально-економічного розвитку В'єтнаму на 2011–2020 рр. Вказувалося, що головним завданням нації «залишається створення міцної економічної бази, стабільний розвиток політичної системи, ідеології та культури суспільства, що дозволить перетворити В'єтнам на сучасну, процвітаючу державу, яка розвивається соціалістичним шляхом» [17]. У списки для голосування на виборах керівних органів КПВ було внесено 218 кандидатур на повне членство в ЦК і 61 претендент на статус кандидата в члени ЦК. Обрано 175 членів і 25 кандидатів у члени ЦК. В Політбюро ЦК КПВ увійшли 14 осіб, у тому числі всього троє членів його попереднього складу [15].

Генеральним секретарем ЦК КПВ обраний Нгуен Фу Чонг. Нинішній лідер в'єтнамських комуністів народився 14 квітня 1944 р. у Ханой. Закінчив факультет іноземних мов Ханойського університету, працював журналістом. Член КПВ з 1967 р. В 1981–1983 рр. вчився в аспірантурі Академії суспільних наук при ЦК КПРС у Москві за спеціальністю «партійне будівництво», захистив дисертацію й здобув науковий ступінь кандидата історичних наук. У В'єтнамі став доктором політичних наук, професором Ханойського університету. Займав посаду головного редактора журналу «Комуніст», був головним ідеологом КПВ. У 2000–2006 рр. Нгуен Фу Чонг очолював Ханойський комітет КПВ, у 2006–2011 рр. – голова Національних зборів В'єтнаму [17]. Розширюється соціальна база КПВ. Її членами тепер можуть стати віруючі й підприємці. Х з'їзд КПВ (2006 р.) надав комуністам право займатися підприємництвом і мати до 10 найманих працівників. При цьому вони мають дотримуватися вимог програми й статуту КПВ і не піддавати своїх працівників експлуатації. На цей час біля третини приватних підприємств вступили до Комуністичної партії.

На виборах до Національних зборів 2011 р. обрано 500 депутатів, в тому числі 458 комуністів і 42 безпартійні. Головою в'єтнамського парламенту обраний Нгуен Шінь Хунг. Національні збори обрали президентом Соціалістичної Республіки В'єтнам Чіонг Тан Шанга [17]. Останній народився 1949 р. у провінції Лонган. У 1960–70-х рр. воював проти американців на Півдні В'єтнаму в загоні спецназу, потрапив до полону й 3 роки провів у в'язниці, чекаючи страти. Чіонг Тан Шанг вийшов на волю після укладення Паризьких мирних угод 1973 р. про припинення війни у В'єтнамі, які містили пункт про обмін військовополоненими. Закінчив Національну академію державного управління. Був партійним функціонером, очолював партійну організацію Хошиміна.

Прем'єр-міністр СРВ Нгуен Тан Зунг народився 1949 р. у південній провінції Камау. З 12 років воював у партизанських загонах проти американських військ, 4 рази поранений. Його головним обов'язком було надання медичної допомоги пораненим і догляд за ними. Після війни спочатку вчився на лікаря, став бакалавром медицини. Пізніше Нгуен Тан Зунг змінив професію й отримав диплом юриста. Працював у банківській системі, очолював Національний банк. З 2006 р. займав посаду прем'єр-міністра. Нгуен Тан Зунг є одним із організаторів успішних економічних реформ у країні [17].

Практикуються нові форми роботи органів влади з населенням. Так, введені відкриті засідання Національних зборів, присвячені запитанням громадян і відповідям уряду, що транслюються по радіо. Кожному депутату відкритий сайт в Інтернеті, куди звертаються виборці зі скаргами й пропозиціями. Кожен виборець має отримати відповідь.

28 листопада 2013 р. на черговій сесії Національних зборів за внесення поправок до діючої конституції проголосували 97,59% депутатів. У зміненій конституції попередніми залишились лише 7 статей. Зміни внесені до 101 статті, додані 12 нових і один новий розділ про конституційно-правові інститути. Вперше декларуються права людини. В зміненій конституції 120 статей і 12 розділів. Вона відображає нову реальність політичного й суспільно-економічного життя В'єтнаму, його міжнародного становища після проведення реформ. Конституція вступила в дію 1 січня 2014 р. [18]. Поправки до конституції протягом двох років обговорювали громадяни країни. Проведено 27 тис. семінарів і конференцій за місцем їх роботи та проживання людей, вра-

ховані думки 26 млн. осіб [17]. Однак В'єтнаму, як і раніше, буде соціалізм за національною моделлю.

Таким чином, в'єтнамський досвід суспільно-політичної модернізації доводить, що еволюція в бік демократії залежить від економічного фактора, від конкретної діяльності правлячої еліти і народних мас. Вивчення в'єтнамського оновлення політичної сфери та його реальних наслідків має істотне значення як в міжнародному аспекті, так і для конкретних країн, до числа яких належить і Україна. Специфічні форми народного контролю над діяльністю влади могли б сприяти успішній боротьбі з корупцією та зловживаннями чиновників всіх рівнів.

1. Аносова Л.А., Яскина Г.С. *В'єтнам: Історія, політика, економіка*. – М., 2000.
2. Деоник Д.В. *В'єтнам: історія, традиції, сучасність*. – М., 2002.
3. Кобелев К.В. *Современный В'єтнам: реформи, оновлення, модернізація (1986–1997 гг.)*. – М., 1999.
4. Мазырин В.М. *Реформи переходного періода во В'єтнаме (1986–2006 гг.): направление, динамика, результаты*. – М., 2007.
5. Мохова И. *Страна с характером и большим потенциалом // Азия и Африка сегодня (далі – ААС)*. – 2008. – № 10.
6. Новакова О.В., Цветов П.Ю. *Історія В'єтнама*. – Ч. 2. – М., 1995.
7. Дубровин Д. *«Несоциалистический В'єтнам» // ААС*. – 2001. – № 5.
8. Мазырин В. *Тернистый путь к политической демократии // ААС*. – 2008. – № 10.
9. Потапов А. *Старый друг – надежный друг // ААС*. – 2002. – № 7.
10. Дао Зун Тунг. *Обновление В'єтнама: первые успехи и опыт*. – М., 1990.
11. Нгуен Ван Тхань. *Политическое обновление в СРВ и роль права // Социально-политические, психологические и экономические проблемы (история и современность): Сб. ст.* – М., 1996.
12. Нгуен Тхе Нган. *Модернизация общества (современный опыт России и В'єтнама)*. – М., 1993.
13. Хо Вьет Льюнг. *Ускоренная модернизация стран Восточной и Юго-Восточной Азии*. – М., 1997.
14. Хо Вьет Льюнг. *Современный В'єтнам: реформы, оновлення, модернізація (1986–1997 гг.)*. – М., 1999.
15. Фам Суан Шон. *В'єтнам на пути к обновлению*. – М., 1997.
16. Сергійчук І.М. *Досягнення й проблеми сучасного В'єтнаму (1986–2012 рр.) // Гуржіївські історичні читання*. – Вип. 5. – Черкаси, 2012.
17. <http://www.vietnamnews.ru>.
18. <http://constitutions.ru>

Serhiychuk I.M. Contemporary Viet Nam political system's modernization (the 1986–2014th). In the article is considered new phenomena in the socio-political system of modern Viet Nam, such as modernization of legislation, expansion of self-government, renewal of party-state apparatus on every level, recognition of citizens' rights on emigration and other. Continuing the preparation for the Viet Nam new Constitution acceptance, taking into account economical and political changes as result of the reform policy.

Key words: Viet Nam, reforms, democracy, self-government.

О. Б. Потапова

ПОШУКИ НОВИХ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОСІЇ В 1991–1995 рр.

Розглянуто суспільно-політичні передумови виникнення і спроби втілення нового зовнішньополітичного курсу Росією.

Ключові слова: зовнішньополітичний курс, СРСР, США, Росія, А. Козирев, світове співтовариство.

Розпад СРСР став ключовою подією кінця ХХ ст. Росія як його спадкоємиця відчувала не тільки моральне пригнічення, через втрату статусу наддержави, а й